

Samu Attila

„A RAJZAIN MINDIG HAJÓ VOLT ÉS SOHASEM LEHETETT LÁTNI A VIZET”

Baka István életének néhány képe

(...*valami olyasmit mondott,
hogy jönnek majd a Barátaim
és kifecsegik a titkaimat...*)

I. ELSŐ TALÁLKOZÁSOK

Sohase Pistáztam és pláne nem Pestáztam.

Így szólítottam: „István”. Távollétében azt mondtam: „A Baka”. („Készülünk *A Baka* vers-műsorára.” „*A Baka – A Baka István* költői estjére próbálunk...”)

Nem Pistáztam akkoriban ('81 és '88 között) sem, amikor a háta mögött mindazok Pistázták, akik nemigen látogatták.

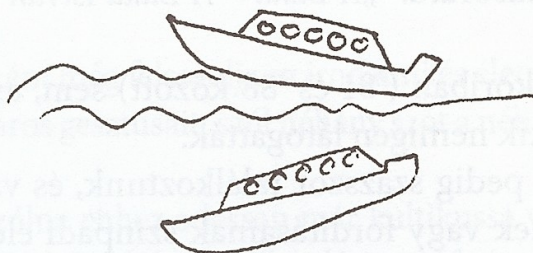
És nem Pistáztam: pedig százszor találkoztunk, és vagy féltucatszor dolgoztunk együtt verseinek vagy fordításainak színpadi előadásán, s egyik darabját, „A völgy felett lebegő lány”-t próbáltuk... pár hétig és nem sok sikerrel... Barátomnak ismertem. De nem Pistáztam – hát nem Pistázom most sem. Bár nem tudnám pontosan megmondani, mi is a jelentősége ennek, de abban biztos vagyok, hogy van. Jelentősége. „*Nem tudom, érzem csak, hogy így van...*” – „*Nescio, sed fieri sentio*” – rivallja Catullus. Meg még Weöres Harmadik szimfóniája jár az eszemben, napok óta, Istvánról. Pontosabban arról, hogy meghalt: „*Ki merne súgni neked / arról, hogy mi lett veled? / melyik ég rejti helyed? / őrzi-e gyöngyeidet?*” – Baka István nagyon szerette Weöres Sándort. Azt hiszem: nehezen szerette. Azt hiszem, nehezen szerettem Baka Istvánt.

A súlyos betegsége, a haldoklása és a halála körül kialakult *törzsi kultusz*-ban nem vettem részt, s ha ez már így alakult: nem is szeretnék résztvenni. Megpróbálom. Pláne most már. Megpróbálom. Megpróbálok számot vetni az-
zal, hogy *van-e olyan drága* nekem a Baka István költészete (s a költészet úgy általában), hogy megemlékezhessem róla – és Róla: tehát költészetéről és Személyéről. Megpróbálom ezt nosztalgia és más érzelengközeli ócskaságok és hamisságok lehető legteljesebb mellőzésével. Ahogy átolvastam most az összes

megemlékezést, úgy éreztem, ez csak Zalán Tibornak sikerült. Hadd idézzem fel legelőször, amit Bakó László, szobrász barátom (bocsánat: „közös” Barátunk és földink) mesélt épp csak a minap – Baka Istvánról, pontosabban a kisgyermek Bakáról, a kisiskolásról (vagy óvodásról?). Nos: A Bakó A Bakára úgy emlékszik, pontosabban első vagy egyik első emléke az, hogy eleinte *mindig csak rajzolni* látta, és a kisfiú *mindig ugyanazt rajzolta: hajót.* (Egy hajót. A Hajót? Egyet és többet. Sokat. Mindet. Mindig Azt Az Egyet. Nem a Részeg hajót.)

„A rajzain mindig hajó volt... és a hajó volt a lényeges: nem lehetett látni a rajzokon a vizet... a víz csak egy hullámvonal volt... egy ilyen, szinusz-görbéhez hasonló vonal (mondja Bakó, miközben rajzolja – s már rajzolja is, miközben meséli), amitől függetlenül a hajó orra vagy le vagy föl süllyedt vagy emelkedett... Minden hajónak volt tatja, de nem emlékszem, hogy egyetlen hajónak is lett volna vitorlája vagy kéménye...”

Íme, A Rajz, A Bakó László Rajza – A Néhai Baka István Rajzáról:

(A Bakó László meg kőbe domborította „November angyalát” a Szekszárdi Baka István-emléktáblán... Talán felhőn fekszik az az angyal – a horizont fölött... Talán fontos ez, fontos lesz ez... még... nekünk. „... a kő is énekel...”)

(- - -)

Az első találkozásom A Bakával még nem volt „fizikai értelemben” is személyes, mégis *vele, személyesen történt:* egy művével találkoztam, egy hosszú versének, a *Háborús téli éjszakának* nagyon sárgás, stencilezett (már-már barnult) példányaival a Garay Gimnázium sufnijában. Állt ott egy stencilgép és a salgóállványok polcain papírhegyek (még nem annyira sárgásak). Néhányan a Garay Gimnazistát stencileztük, s a talált kéziratból még nem tudtuk, hogy kinek a versét, de már A Bakát olvastuk:

*Különös éjszaka ez, be különösen
fénylik – ahogy rásüt a gyertya lángja –
poharamban a vörösbor: összezsavart színházi függöny, –
milyen színjáték kezdetére várva?*

Ez úgy 78-79-ben kellett legyen, a Garay Gimnazistát ugyanis *akkor* szerkesztettük, a Garay sufnijába csak *akkor* mehettünk be, a Cseh Tamás *akkor* valamilyen tiltás vagy index alatt volt és Csoóri *akkortájt* írta: „Egy fennköltén züllő ország szemével farkasszemet nézve” és Nagy László már nem élt *akkor* és az Ady-centenáriumon túl voltunk *akkor* a szekszárdi Új Írás-esttel és ilyeneket énekeltünk *akkor* a mi őserdőnk (a Gemenc) csücskében a(z *akkori*) Bóni fokon: „Azt mondd meg nékem, hol lesz majd lakóhelyünk?” s hogy „s én kezembe fogva apa kalapját megyek,/ egy kerten átvágva a megálló felé veled” és Dinnyés-dalokat is: „Elkártyáztam a gyenge szívem, suhogasd le a szoknyád, hajnal” és ezt is, ezt a dalt is:

*Évszázadok kalászaiból
Kipergő népek sorsa sorsunk
Ringunk a szél bölcsődalában...
Holnap ki tudja már, ki voltunk?*

És erről a dalról (mondom: pedig énekeltük!), *akkor* Erről A Dalról nem tudtuk, ki írta, hogy A Baka írta. Fogadnék, hogy A Csengey se tudta, *akkor, akkor* még, pedig a Csengey majdnem mindent tudott, tudta például, s szinte parancsolóan ki is fejtette a Tartsay utcai lakáson meg a Bóni fokon is, hogy nekünk immár nem Nagy Lászlót kell olvasni (1978 vagy 79!), hanem Pilinszkyt, eljött az idő, itt az idő. *Akkor*. – Szerintem (és fogadjunk, hogy) még a Csengey se tudta, hogy Baka írta ezt a dalt, a *Székelyeket!* (Baka István a Garayba járt, ahová Mészöly Miklós is. Csengey Dénes a Garayba járt, ahová Baka István is. Ők tehát ugyanabba a gimnáziumba jártak. És nem: dehogy!)

A Bakával ugyanabba(?) a gimnáziumba jártunk, és nem, dehogy. Mégis: mindketten a Garayba jártunk – bár majd másfél évtizednyi különbséggel –, de nekünk, Bakának és nekem egy volt A Magyartanárunk! A Marika Néni, (Kertes Lázárné), s A Bakáék osztálya volt A Tanárnőnek az első, a miénk az utolsó. Osztálya.

(Meg még a stencilgép volt kezdetben. Ugyanaz. Ugyanabban a sufniban. A földszinten. A főbejárattól balra az első vagy második kis helyiség. Közös. Meg a rossz papír. Megsárgult. Nagyon hamar és nagyon megsárgult. Pár év alatt csaknem megbarnult.)

A Marika Néni is Pistázott: Szegeden él *a Pista, a Baka Pista, volt tanítványom, akinek a versét megtaláltátok*, a Tiszatájnál meg a Kincskeresőnél van, nagyon jelentős költő, bár még egyáltalában nem elismert, de nagyon komolyan csinálja, amit csinál, politikai jelentősége is van, talán még ült is a politika miatt

(mítosz), ez és ez van vele (mítoszok), aki közületek a szegedi egyetemre kerül, keresse fel... – És A Kedves-Jó Marika Néni *izgatottan* beszélt nekünk minderről, valami furcsa, számomra máig érthetetlen (anyai vagy anyás) izgalommal a hangjában, s erről csak közvetlenül az érettségi előtt beszélt, mintha fel kellett volna nőnünk ehhez a témához. (Miért? Talán nem kellett? Volna...)

István viszont később nem túl nagy lelkesedéssel és nem is szépen beszélt nekem A Marika Néniről – nem értettem: miért járt volna nekünk valami egyetemi poétikatanár az *akkori* Garayban, meg hát István éppen úgy elérhette (ha nagyon akarta) A Bíró Tanár (és „Majdnem Egyetemi Tanár”) Urat, A Mándy Tanár Urat, A Németh Tanár Urat, mint én és az én nemzedékem – ez meg így ugye, már mégiscsak szinte egy egyetem... De túl a katonaságon általában nem értettem (még *akkor*), hogy miért is járna több? miért is járt volna több?! S még előbb: A Marika Nénitől én kimondhatatlanul sokat kaptam. Az Irodalomban. (Bakához is ő küldött.)

De még előbb: a második találkozásom Az Istvánnal a Mozgó Világ egyik *akkori*, 80 körüli (ódon, barnás) számát lapozgatva történik – életrajzát olvasom, az arcképét szemlélem – kisméretű, feketefehér képen látok egy nagy-szemüveges-nagyszakállas arcot, de a hétszázát! A Szép versekben minden második KÖLTŐ ilyen(féle) arccal bírt... Emlékszünk még, ugye? Azokban a kis kazettákban, egyforma képkeret-rácsozatban, mintha a Kádárizmus Korszakának egybeszabott-előregyártott szellemi tömegsírja-kolumbáriuma öltött volna testet és (- - -) (De hogy az arcok is olyan egyformák?) (- - -) (Én nem keresem meg.) (- - -)

(Mára a Garay Gimnazista *akkori* összes száma is megbarnult. Hozzábar-nult a *Háborús téli éjszaká*-hoz? Nem, dehogy: csak úgy megbarnult. Csak úgy? Nem, dehogy.)

Tényleg, milyen sok költő *praktizált* akkoriban Magyarországon! – ez meg itt ugye, milyen furcsa megjegyzés? (Pedig első beszélgetéseink Istvánnal is e téma körül forogtak.) Hogy *ötszáz, bizony, dalolva*... Uramisten, az az üres-költőies hablatyolás, az az álköltői híg hadova! S hogy persze mind meg is kell jelenjen, hogy Acél elvtárs elmondhassa: nyitvák a szelepek, szabad a népnek szellentenie, ha jólesik, ne feszüljön az a hasfal! S „hogy mennyi erdőt kellett ehhez kivágni!”

De tényleg: mekkora kín volt az ÉS meg a Szép versek! Mármint ezekben hetente-évente néhány tömör és valódi verset találunk... S még akkor is milyen kevés – annál kevesebb – volt köztük a Nagy László, a Juhász Ferenc, a Weöres

Sándor, a Pilinszky János! De a Csorba Győző is, a Veres Miklós is, a Zalán Tibor is, a Hervay Gizella is, az Orbán Ottó is!...

Milyen sok beszélgetésünk szólt arról (Istvánnal is), hogy ez vajon miért van így?

Helyesbíték: Baka Istvánnal tudtam *akkor* (a velem egyívásúakon kívül) először arról sokat és hosszasan elbeszélgetni, hogy ez vajon miért van így?

– Mert udvari költökké teszi őket ez a rendszer. Akkor már sokkal jobb inkább el nem ismertnek maradni, de tisztának, tisztának... – ez volt az első években (81) A Baka álláspontja. Ez nekem tetszett. Juhász Ferencben viszont nem értettünk egyet: én nem fogadtam el, hogy Juhász is udvari költő volna.

– Ki a jelentős költő? – a komoly költő – a nagy, a nagyon nagy – az ihletett, de még nem kiforrott – a zseniális...

– Juhász zseniális, de nem hiteles – volt Baka álláspontja. – *Már* nem hiteles, mert udvari költővé vált... Acéllal vadászik. (mítosz)

Istvánt foglalkoztatta, hogy mikor kerül ő végre a Szép versek című antológiába. És nem foglalkoztatta. Mindkettőt tanúsíthatom.

(Na és, hogy ki vagy mi a dilettáns? Baka szerint? – erről, ígérem, később.)

Arthur Rimbaud-ról beszélgettünk sokat, nekem persze szinte mániám volt már pár évvel korábbról.

A cipőzsinórt pengetni, mint lanton méla húrt – indirekten ott van a Rimbaud-vers-motívum Baka egyik kései versében. Elmesélem, ígérem, később, hogy a Cseh Tamás Rimbaud-dalát mikor énekeltük először Istvánnak: „*Arthur, szorítsd a térdedhez a melled/ és pengesd, mint húrt a cipőzsinórt/ Arthur, az évad a pokolban/ ilyen ilyen még sohase volt/ utazol, Arthur, letelt az évad*” Az eredetre, ami nem más, mint Rimbaud *Kóborlásaim* című verse, a dal szinte szó szerint megy vissza néhány sor erejéig: „*térdemre dőltem és sebzett cipőm zsinórját/ pengettem egyre csak, mint lanton méla húrt*” (Radnóti fordításában). Baka Istvánnál a *Yorick* panaszdalában:

„*A szíjam elvették s cipőfűzőm is
Most mit pengessek mint méla húrt*”

Van aztán a Baka *Angyala* – mintha Rimbaud *Angyalának* újra-eljövetele volna. Az *Akasztottak bálja* (Rimbaud) haláltánc-motívumainak hatását a *Döbling* III. tételében szintén nehéz nem felismerni: „*Áll a bitó, a csonka-bonka,/ rajta lovagok lejtének,/ az ördög lovassága ropja*” (Rimbaud) és Bakánál:

*röpülnek a párok vígan ropja
akasztott emberrel a bitófa*

De itt van a legfőbb, legjellemzőbb és legfontosabb: Arthur Rimbaudnak az a világhódító költői fintora, amikor a Habokból-született Afroditét magát (*Venus Anadyomené*) – idézzük csak magunk elé Botticelli festményét! – egy, rossz kádban vagy lavórban feredőző cselédlány képében mutatja fel, s így parodizálja. Vagy hiányát jelenti ki így. A romlott és elhanyagolt test fő éke aztán: fekély, nem is akárhol! (A ... végbelén.)

Bakánál:

*„...csillagok kelése / Fakad. Mert koldusarc az ég.”
(Raszkolnyikov éjszakái)*

*„Sebemből romlott éjszaka szivárog
s a holdfény gennye; átvérem a reggel
gézeit”
(Trisztán sebe)*

*„csillagok zsírkarikák”
(Szentpéterváron újra)*

*„dermedt zsírcsepp-csillagok”
(Társbérleti éj)*

(- - -)

Kertes Lázárné, A Kedves Marika Néni – néhai, volt (közös) magyartanárunk elküldött hozzá. Nem mentem vagy egy évig. Hordtam magamban egy dalát, bár nem tudtam, hogy az övét. Hordoztam magammal dalukat A Dinynyéssel.

(II) PISTÁZÁS-PESTÁZÁS ÉS AMI BENNE ÉS MÖGÖTTE VAN – Ő ÉS A TÖBBIEK

No, addig még rendben volt, amíg csak Galkó Bence meg Sztarenky Pali csinálták. De tényleg. Ők szerették, szeretik. Közéről is. Nehezen is. De...

Sokan mások – sznobériából-e vagy egyszerűen az Istvánnal való kommunikáció-képtelenségükből eredően?... Pesten, Szentesen, Veszprémben, Pécsen, Szekszárdon... valahogy mindig akadt egy alak, aki rázendített:

„Hát a Bakapesta? A Bakapesta? Hát-osztán hogy van a Bakapesta?! – meg hogy illene ám tudnotok, ha már Szegeden vagytok vagy ha már Szegedről jöttök Szegedre jártok stb”

Nagyon nem szerettem ezt a Bakapestázást, groteszknek, sőt amorfnak találtam, s hogy ez még ma is folyik, persze áttéve múltidőbe, ráadásul még versben-prózában is... Ezt nem hiszem, hogy megértem valaha.

(- - -)

Egy vasárnap esti távolsági buszon (úgy 81-ben) aztán, útban Szekszárdról-Szegedre, vagyis hazulról-haza, a buszozás bajai „nagyszünetében” megszólítom Bakát. Dohányzunk: ő pipára, én barna helikonra gyújtok. Másnap délelőttre behív a Kincskereső Szerkesztőségébe. „Földik.”

Ott beszélgetünk aztán hetente-kéthetente, néha hetente kétszer is. Én úgy látom: nagyon magányos – erős ellentétben a mi nagy bandázásunkkal – és most nemcsak az akkor már alakulóban lévő egyetemi színpados bandázást értem ezen, s nem is csak a Gondolatjel-est, a Harmadkor-ost, a Repülő Egyetem-est, a Dialógus-Kör-öst – de általában azt érzem, hogy Baka minden bandázásból kimaradt.

Beszélgetünk: „földik”. Arról, hogy milyen jó Rimbaud, Jeszenyin, Lorca, Ady, József Attila, Pilinszky, Weöres... S hogy milyen hülye az Acél, a Komócsin, meg a néo-avangár hablaty. Rávesz, hogy ilyenféle hülyéken röhögjünk. Kínunkban, persze, hogy kínunkban. Észreveszem, hogy néha hetente csak pár sort ír vagy fordít. Észreveszem, hogy szeret nevetni. Érzem, hogy atyai velem. (- - -) Sokáig nem mondom neki, hogy írok.

Zenét is hallgatunk, persze. Persze, hogy hallgatunk. A Ballon Captif plakátja alatt ülök. Meséli: foglalkoztatja egy próza. Szekszárdról. (- - -)

Mesélem neki, hogy én nem vagyok magányos: van szép kedvesem, van pár jó barátom még Szekszárdról, de már az egyetemről is, többen írnak közülük s hogy szerintem nem is akárhogyan, hogy jól írnak... talán... s hogy mi úgy élünk túl, hogy felolvasunk-előadunk egymásnak, gitárral is, meg szín-

házat is akarunk. Jól van, mondja, mutassátok meg, engem elhagytak a barátaim.

Rábeszélem, hogy utazzunk együtt Szekszárdra. Valahogyan egyeztetni tudjuk. Kirándulunk a Bóni-fokra a nagy, az élő Dunához. (Barát autóján, akivel majd este gitározunk, verselünk. Majd este.)

Sétálunk a parton: messze el a kis nyaralóktól. Egyszerre Ladákat meg Trabantokat meg Wartburgokat pillantunk meg pár száz méterre: mi van ott? Csak nem...?! Odasietünk. A sekély vízben halak ívnak: az emberek meg kosarakkal, merítőhálókkal csak merik-merítik mázsaszámra a násztáncban-elbódult keszegeket! Aztán zsupsz, be a húsosládába a Lada, a Trabant meg a Wartburg hátuljába! (Elmondhatatlan, milyen képet vágott az István!) (- - -) Mégis kellett ez a megjegyzés, várjunk csak, most jön a neheze! Az autósok közül többen odaszóltak: Na miiíí vaaan, héé?! Tán nem tetszik?! Na vegyenek csak (el) belőle maguk is, ne legyenek má' olyan finnyások! Tessék csak szépen elfogadni! – És már szatyroznak is nekünk két-három kilót.

Ikra ömlik. Ömlik az ikra a szatyorban. Meg a jóemberek gumicsizmáin. Meg a Ladák lökhárítóján, csomagtartójában. A vízben is kavargó az ikra. Barnás. Kaptunk halat.

Sétálunk vissza. Megállunk egy villámsújtotta, nagy öreg fűznél. Gitárral vagyunk és egy kis borral. (De nem itt, majd este a hegyen.) Már itt énekeljük: „Utazol, Arthur, letelt az évad...”

Kis tüzet is gyújtunk, de elered az eső. (Ez nem egy Tarkovszkij-film.)
(Egy 1984 szept-i bejegyzés a naplómban, beragasztva egy cetli: „84. 05. 28. – az ott akkor a halakkal: Bűn volt (Bakával a Dunán)”)

Este a Hegyen halat sütöttünk, *azt a halat megsütöttük* – akkor *abból a halból* jó húsz-harminc, tenyérnyi-kéttenyérnyi dévér-féle keszeget sütöttünk meg. Szekszárdon, a Remetén, a Murci tanyáján sütöttük meg. Már nem emlékszem, hogy nyárson-e vagy bográcsban – mindkettőt szoktuk – és sokat ittunk, jól berúgtunk. (jav: alaposan) (ti.: berúgtunk) – Gitároztunk, aki tudott és ha jól emlékszem, Cseh Tamás-dalokkal is traktáltuk Istvánt.

III. VALAHOVÁ TARTOZNI – PRO VAGY CONTRA(?)

Napló, szintén 1984 szeptembere, de még pár nappal előbből: „Fehér Julival meglátogattuk Bakát, nagyon rossz bőrben volt, de mi megnyugtattuk: lesz a szegedi 10-ekből? 9-ekből? költői est...”

Ilia Tanár Úr születésnap estje, ahol a 10? 9? jelentősebb tanítványa jelen lenne, s verseiket egyetemi színpadosaink mondanák, vagyis MI, igen, akkor már MI voltunk mi, szóval volt egy ilyen erős MI-tudatunk és nevünk is: JATE 8:15-ös EGYETEMI SZÍNHÁZ – Balog Iván, Balog József, Bencsik Márta, Gyenge Zoltán, Nagy Márta, Németh Zsófia, Perovics Zoltán, Sztarenky Pál – szóval hogy mi – Baka István, Belányi György, Gécz József, Petri-Csathó Ferenc, Zalán Tibor, Zelei Miklós... (a névsor *megintcsak* nem pontos és nem teljes), szóval hogy mondjuk el verseiket az Aud. Maxban – Bakának ez nagyon fontos volt, szinte lázasan akarta, szinte csak ő akarta, nekem úgy tűnt. Hát mi dolgoztunk a műsoron Bakával meg Baloggal hetekig. Utóbb Jóska is rendezte (mármint a Balog Jóska). Én szerkesztettem – valahol ki kellett kötnöm azt, hogy a Hévízi Ottó és Szíjj Ferenc is legyen benne, hogy benne lehessen...

Az est nagy (akkori) ellenzéki demonstrációvá nőtte ki magát, s főként – Mészöly Miklós jelenléte ellenére is – népies-ellenzéki demonstrációvá. A teltház versműsor után: zsíroskenyér vagy pogácsa és italozás a VII-es teremben. Zártkörű – vagy ötven olyan jeles atyafival, mint maguk a költők, Bíró Zoltán (*akkor*) és a Csapody (*akkor*) és (- - -) Két-három ismeretlen fotózott. El kéne kérni tőlük a fotókat. Kedves fiatal tanáraink: Szörényi László és Szajbély Mihály csaposok voltak. (- - -) Én szinte csak Mészölyvel beszéltem. Szekszárdit ittunk. A beszélgetésre jól emlékszem. Csak vele beszéltem.

(- - -)

Még egy naplóbejegyzés: „84. 10. 17. szerda: – Nem hiszem, hogy Mészöly elolvassa majd. Én biztosan. És Ilia is. – mondta Baka, amikor N kérte, és jelezte, hogy először B-nek, I-nek és M-nek mutatná meg majd *önmagát*... B mondta még azt, hogy N valószínűleg ott tart még, amikor az embernek előbb önmagával kell szembenéznie, s ez még nem szépirodalom. Mint tudjuk, N-nek erről *nem* ez volt a véleménye. Ami nem önvallomás a szépirodalomban, nem is érdekelte.”

IV. SZIMBÓLUM, JEL, METAFORA – MINDENFÉLE KÉPES BESZÉD

István szinte sokkos állapotban volt a nászokban- meglepett, s így partra-kosarazott halak láttán, emlékszünk még: ott a Nagy, az Élő Duna partján – s a verseiben ím:

fuldoklom itt vagy ott akár a hal
kit közegéből más szűkebb közegbe
horgász rántott ki vagy maga az Úr (Tavaszeveg)

S ehhez Nagy Gábor hozzáfűzi: „A szárazra vetett hal képzetét társítja saját létállapotához. Csak míg a hal természetes életteréből kerül a számára halált jelentő szárazföldre, addig a költői én csöbörből vödörbe kerül, azaz már eddig is „(be)lakhatatlan” térben fuldokolt.” (Nagy: „...legyek versedben aszszonánc...”, 267.p.)

Szerkesztőségi szobájában, édes-kesernyés pipafüstben – hol az ehhez illő keserédes hangulatban, hol hihetetlen magas éberségben ücsörgünk. Félhomályos cella.

(- - -)

Írásaimat olvassa: jók ezek egy húszévestől, mondja, de ne ezekkel jelentkez. Keserúséggel fogadom meg és nem fogadom meg, eszem ágában sincs – a Nácisz-versekből, ha monodrámá lenne? – Na, az más, mondja, de dolgozz rajta...

Dolgoztam. Bemutattuk. Játszottuk. Megnézte néhányszor Nácisz-előadásainkat a JATE Klubban – Alföldi Robival, Németh Zsófiával, Sárvári Jóskával, Perovics Zolival, Nagy Mártival – egy későbbi változatba, a bővülő keretjátékba szálltak be: Bencsik Márta, Fehér Juli, Balog József, Sztarenky Pali, Gyenge Zoli. Ez a keretjáték egyszer, az Andropov halála napján kisebb demonstrációvá (is) fejlődött: Sztarenky Pali az előadás egy pontján a szokásos Piaf-lemez helyett felteszi a „Meg-halt a csel-szö-vő, nem dül a rút viszály...” kezdetű áriát, s az zeng a JATE-KLUB ablakaiból a kihalt Szeged késő esti belvárosában! Ez is tetszik Bakának – én meg örülök: hogy a számára a neoavantgárdhoz tartozó forma mégis tetszik neki, feloldódni látom. Ugyanekkorájt, 83 őszén, a Babits-centenáriumra a Bölcsészkar Aud Maxában „BABITS-ROCK” címmel is kultúra-demonstrálunk: Babits cenzúrázott nagy verséből (a „Röpülj, lelkem...” kezdetűből – azt hiszem, akkor még a címe is tilos volt) előadtuk némán, ha másként nem szabad, egymás után tizenketten a kihúzott sorokat...

István az előadásainkat nézte, s talán ekkor gondolta ki, hogy rendezzük együtt az ő Mesterük, Ilia Mihály születés-napjára „A Költők” című műsort...

(- - -)

Ugyanekkoriban, 84 tavaszán szinte ideglázban meséli egy délelőttön, hogy Nagy Zoltán visszamondta új, nagy versének, a több tételes *Döbling*nek az előadását. Rám bízta, két vagy három napom van felkészülni. A JATE-Klubban próbálok. S mondom a *Döbling*et 1984 április 10-e táján a Szegedi Royal Kávéházban – bekötött kézzel, egy kecskeméti színpadi fesztivál-baleset miatt. (Szép lehetett.)

V. ...KÉP, METAFORA, SZIMBÓLUM – HAJÓ ÉS TENGER ÉS LÁTHATÁR

„...csillagok kelése/ Fakad. Mert koldusarc az ég.”

(Raszkolnyikov éjszakái)

nincsen horizont

nincsen ég

mintha nem volna tenger

„...ájulásomban a tenger/ megbillen, túlfolyik a láthatáron,/ mint serleg peremén,
s az ürbe fröccsen, – / kialszik sisteregy csillagom...”

(Trisztán sebe)

nincsen horizont

nincsen ég

mintha nem volna tenger

(- - -)

Van ugye, a Tarkovszij filmjeiben az az eső, az Eső, Az Eső meg AZ ESŐ...
S ez nem az az eső, ami ott a Dunaparton, a villámsújtotta nagy öreg fűznél.

Van aztán a *Tükör*, talán az első olyan igazi Tarkovszkij-film. Amiben a fiatal filmrendező, Andrej a (modern szimbolista) költő édesapa, Arszenyij Tarkovszkij néhány versét narrálja. S voltak a Rab Zsuzsa-fordítások, amikkel Baka nagyon elégedetlen volt.

Egy Tarkovszkij-est terve alakul: nézzük meg a *Tükör* című filmet, mondja István. Kár, hogy rosszak azok a fordítások, mondja István és előemel a szekrényéből egy vékony gépelt kéziratköteget – fénymásoljam csak le, kezdjük el próbálni, majd ha már megy a dolog, benéz és segít, mondja.

(- - -)

Volt Tarkovszkij-est meg Szoszнора-est is, utóbbit rohammunkában kellett színpadra állítani: megérkezik rá a költő maga...

Volt még egy „ÁTUTAZÓKÉNT”-est is 1988 decemberében, pontosabban ezt háromszor ismételtük: az Aud Max-ban, az Aulában és a Royal Kávéházban.

VI. BERLIN(WEST): A NAGY FALLAL KÖRÜLZÁRT VÁROS.

KREUZBERG, 1988 NYARÁN

Nyugat-Berlinbe invitáljuk – a 8:15-ös tíznapos kreuzbergi rendezvényére, odaérkezvén az első percekben Krasznahorkai nagyon megsérti, ő lenyeli. (Ezért máig csodálom.) Sikere van a Kreuzbergi Kulturzentrum magyar irodalmi estjén: Szörényi László mutatja be és fel is mutatja, mint a Vörösmarty-tematikát folytató, hagyományokra építkező, jelentős modern magyar költőt.

Élvezi a fiatalok társaságát... de megintcsak óv – és megint kéretlenül – bizonyos „felszínes hevületektől”. Nyugat-Berlin ekkor túl színes: István mindannyiunkat a zöldek és anarchisták eszméitől, harsány ige hirdetéseitől a mindennapos utcai demonstrációkban, az ott *már akkor* meglévő anti-globalizációs megmozdulások, hangulatok, érzületek felszínességétől óv.

De azért piknikeztünk, erről szép színes fotók vannak, ahogy a Reichstag előtti, (akkor még) szép zöld füves téren ücsörgünk a Zornánszky Eszter pokrócain, narancsszín meg vörös alkonyatban.

(VII) EGY CSÚNYA TÖRTÉNET

A Bé Gyugyu egyszercsak elkezdett járnivalni a szegedi éjszakában, sokat ivott, mindig sok pia volt benne, s már nem először adta elő, szóval... mai szlenggel szólva: revolverezte, hogy egyik szerkesztőjük (- - -) besúgó volna vagy hogy ügynök volna... Vagy hogy lett volna... vagy hogy az kellett legyen..., különben hogyan is hagyta volna a rendszer?!... vagy hogy kellett hogy lett volna legyen stb (- - -)

Megkerestem Bakát, megkérdeztem tőle: ez meg mi? mi legyen? Ti egy tanítványi kör vagytok, nem?

Ő akkor azt mondta: a Bé Gyugyu az azt mond, amit akar, az egy áruló, őt is elárulta, engem is, pedig ő volt a legkedvesebb fiatal tanítványom – mondta Baka. István. (Másoknak: Pista, Pesta – nekem nem.) (- - -)

Én meg akkor azt mondtam: ez bizony egy csúnya-csúnya történet, hű, de jó, hogy ebből (is) sikerült kimaradnom, jó. Jó. Jó!

(VIII) 1991,2,3... KOLOSTOR-KULTÚRÁTÓL A KLINIKÁKIG ÉS TOVÁBB

„Kolostor-kultúrát, igazatok van, teremtetek kolostor-kultúrát, az lesz a jövő.” – mondta István (91-ben), amikor megtudta, hogy kimegyünk a tanyavilágba, s megpróbálunk egy modern művészeti főiskolát létrehozni.

...ekkor láttam utoljára: engem elnyelt a kolostorkultúra...

...de még egyszer kerestem, bementem az új szerkesztőségbe: ott volt egy felbontatlan Napóleon-konyak a polcon, a titkárnő rámutat: „Látja, *A Pista* már nem ihat, nagyon beteg...”

Olvasom, hogy utolsóelőtti napján két barátja, a Darvasi Laci meg a Balog Jóska... a Klinikán... Nála... voltak.

Másik két barátja meg a *Másik* Klinikán, amikor meghalt: A Szigeti Lajos Kisprof és én... Mi a *Másik* Klinikán kellett hogy legyünk. A Balog meg telefonált (szó szerint a föld alól kerített elő) Összezseng bennem azóta: hogy

Összeomlott a Kolostorunk – bennem,
meghalt Baka István. A Valóságban.

...csak mostanában jöttem rá, hogy *szabályszerűen megharagudtam rá, amikor és amiért meghalt*, ami minden valószínűség szerint a lehető leggyarlóbb és legostobább, már-már botrányos reakció... (Nem mentségemre mondom: de én a saját édesapám halálakor is csak így tudtam reagálni az első hónapokban...). S még mindig hiányzik, hogy valamit megbeszéljünk vagy lezárjunk vagy újrakezdjük: tehát nem „csak” hiányzik, szükségem volna rá még – szeretetem tehát továbbra is gyermekien önző...

Jaj, le kell adnom ezt az írást, ha már vállaltam, de mit is vállaltam? tudhattam-e, mit is vállalok?

Jó volt föllapozni Baka István költészetét, Istvánt magát
„Lapozz föl engem és leszek”

- én föllapoztam és tanusíthatom, hogy: *István van*
- *vagy van Az, Akit föllapoztam*
- *vagy*

de vajon én: vagyok-e?
és vagy-e te?